

FIKTIONSTURISM I SKÅNE

Rapport december 2013

En investering för framtiden

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska regionala
utvecklingsfonden

Tourism in Skåne AB på uppdrag av
EU-projekt "Utveckling av besöksnäringen"

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING	3
FÖRORD	4
UPPDRAGET	5
OMFATTNING OCH AVGRÄNSNINGAR	6
BAKGRUND OCH UTGÅNGSPUNKTER	7
TILLVÄGAGÅNGSSÄTT	10
FIKTION I SKÅNE	11
SAMTAL MED KOMMUNER	18
ANGRÄNSANDE STRATEGIER	21
FIKTIONSTURISM I SVERIGE	21
SLUTSATSER	25
REKOMMENDATIONER	27
INTERVJUER/SAMTAL OCH LITTERATUR/KÄLLOR	28

SAMMANFATTNING

Fiktionsturism är ett växande fenomen över hela världen. Platser som förknippas med fiktiva berättelser lockar människor till besök. Exponering av en plats/stad/region/land kan också bidra till att stärka en destinations image och på så sätt ingå i en varumärkesstrategi. Skåne har flera evenemang inom film och litteratur samt en omfattande filmproduktion med det regionala filmcentrat Film i Skåne/Öresunds Film Commission som en motor. Denna rapport utgår ifrån frågeställningen om Skånes möjligheter att utveckla fiktionsturism som har potential att attrahera internationella besökare. Med utgångspunkt i samtal med kommuner och andra aktörer inom film och TV, litteratur och datorspel samt erfarenheter från tidigare satsningar på fiktionsturism, framkommer en bild av Skåne med möjligheter att arbeta med utveckling av fiktionsturism som fält. Eftersom fiktionsturism är relativt nytt finns behov av att höja kunskapen, samordna insatser och samarbeta på såväl kommunal som regional nivå för att hitta fokus i frågan.

Denna rapport föreslår att en satsning på att utveckla fiktionsturismen i Skåne ska avgränsas till att gälla film och TV- produktioner med internationell potential. Det har visat sig att särskilt film som bygger på en litterär förlaga har goda möjligheter att nå ut då fiktionen sprids över flera medier samtidigt. Litteraturen i Skåne är en rik resurs men behöver en samlande kraft för att utvecklas i termer av turism.

Det finns ett antal utmaningar relaterade till fiktionsturism. Effekter är komplexa att mäta och erfarenheter visar att det har varit svårt att få tillgång till de rättigheter och tillstånd som behövs. Kunskapen om hur offentliga aktörer inom näringslivsutveckling, turism och kultur på bästa sätt kan maximera effekten av fiktiva berättelser behöver höjas och systematiseras.

Att skapa intresse hos näringslivet för produkt- och tjänsteutveckling är viktigt för en utveckling av fiktionsturism. Denna rapport ser möjligheter att i ett längre perspektiv samverka med andra regionala strategier i Skåne som har beröringspunkter med fiktionsturism.

FÖRORD

Skåne är ett välkänt och etablerat område för både författare och för film- och TV produktioner. Fritiof Nilsson Piratens Bombi Bitt, Susanne Alakoskis Svinalängorna och Henning Mankells Wallanderserie är bara några exempel på framgångsrika och välkända böcker som blivit film- och TV produktioner.

Produktioner av filmer och TV-serier har under många år skapat avsevärda intäkter i form av bland annat affärsresande till Skåne. Denna del av turismen är enkel att mäta och följa. Filmerna och TV-serierna har också gett oss besökare från olika länder som följer i filmernas fotspår.

I det nationella perspektivet har vi på samma sätt kunnat se böckerna och filmerna om Arn, Milleniumfilmerna och andra filmer och TV-serier som skapat uppmärksamhet och fotspårsturister.

Vår långsiktiga strategiska handlingsplan Collaborative Tourism 2020 har pekat ut möjligheten att bygga tematiska handlingsplaner för de teman vi tror kan leda oss mot de långsiktiga målen om kraftigt ökade besökstal från de utländska marknaderna.

För att etablera ett stabilt nuläge kring potentialen i fiktionsturism och ”bottna” frågan rejält, inledde vi under hösten 2013 ett arbete kring att undersöka detta. Resultatet ser ni i denna rapport.

Jenny Sahlström från Tourism in Skåne AB har varit projektledare för rapporten.

Jag hoppas att vi med denna rapport ska vara väl förberedda för nästa steg kring att skapa internationellt etablerade reseanledningar kring fiktion i Skåne.

20 december, 2013

Pia Jönsson Rajgård, VD, Tourism in Skåne AB

UPPDRAGET

Projektets avsikt var att undersöka intresse och möjligheter för utveckling av fiktionsturism bland skånska kommuner. Målet var att tillsammans med intresserade kommuner bilda ett partnerskap där också Tourism in Skåne och Film i Skåne skulle ingå. Den ursprungliga planen var att vid projekttidens slut skriva fram en långsiktig strategi och handlingsplan för fiktionsturism i Skåne som partnerskapet gemensamt skulle satsa på och arbeta kring.

Efter flera sonderande samtal stod det klart att frågan om fiktionsturism ännu inte var mogen för det åtagande som ett partnerskap skulle innebära. Projektet fokuserade därefter på att inhämta så mycket underlag som möjligt om var kommunerna stod i frågan om fiktionsturism och hur intresse, möjlighet och kunskap såg ut.

Projektet genomförs för att Tourism in Skåne ska få en överblick och även kunna botten i frågan angående fiktionsturism; finns det förutsättningar i Skåne för att ta ett större grepp om frågan från regionalt håll? Finns det underlag för att tillsammans med ett antal skånska kommuner skapa en strategi och en handlingsplan för fiktionsturismen i Skåne?

Projektet är ett delprojekt inom Utvecklingsplattformen för besöksnäringen och en del av Tourism in Skånes långsiktiga strategiska plan för turism- och besöksnäringen i Skåne – Collaborative Tourism – Skånemodellen.

OMFATTNING OCH AVGRÄNSNING

Projektet har varit inriktat på att i första hand föra samtal med de skånska kommuner som sedan tidigare på olika sätt visat intresse för att jobba med litteratur, film och annan rörlig bild. Samtal har också förts med aktörer i fältet såsom filmfestivaler, intresseorganisationer för litteratur, regionala utvecklare inom film och litteratur och kluster för medieföretag. I detta steg har inte det privata näringslivet involverats. Fokus har varit på frågan om det finns underlag för ett målinriktat arbete med att utveckla fiktionsturismen i Skåne. Hur, det vill säga rollfördelning och framförallt vilka produkter och tjänster som kan utvecklas är frågor för ett senare skede. En kartläggning av vad som finns i Skåne inom fiktion med internationell potential har också gjorts. För en kompletterande bild har också befintlig fiktionsturism i Sverige studerats, särskilt med avseende på de regionala offentliga aktörernas erfarenheter.

Fiktionsturism är ett relativt nytt begrepp och en gemensam fastslagen definition finns inte, varken nationellt eller internationellt. Detta ger både öppningar och utmaningar. I de samtal som förts under projektets gång har definitionen av ”fiktionsturism” varit uppe för diskussion många gånger. Det finns flera olika uppfattningar kring vad begreppet omfattar. Som utgångspunkt för denna undersökning har vi dock definierat fiktion som litteratur, film och TV, samt annan rörlig bild såsom datorspel. I definitionen inbegrips även evenemang inom samma område, som filmfestivaler. Fokus har varit på det fiktiva vilket gjort att exempelvis olika typer av visualiserat kulturarv eller historia inte aktualiserats. Den typen av rörlig bild faller snarare under det bredare begreppet ”kulturturism”. Vanligast förekommande i tal om fiktionsturism är uppfattningen att det handlar om besök som på något sätt har koppling till en populärkulturell film och då oftast en film som har en litterär förlaga som är känd i sig. I projektet har vi försökt att bredda begreppet fiktion till att även omfatta litteratur, filmevenemang och annan rörlig bild, där datorspel är det som undersökts närmare.

Undersökningen har fått en klar övervikt mot filmturism eller fiktionsturism i betydelsen film som är baserad på känd litterär förlaga, då detta är i princip vad alla intervjuade haft en uppfattning om och pratat kring. Tidigare kända exempel på fiktionsturism i Sverige har också utgått från bok som blivit film. Renodlad litteraturturism med större genomslagskraft finns det färre exempel på. Likaså med turism kopplad till dator- och TV-spel.

BAKGRUND OCH UTGÅNGSPUNKTER

FIKTIONSTURISM

Fiktionsturism är ett växande fenomen över hela världen. I Sverige har turism i fotspåren av Arn, Camilla Läckbergs deckare i Fjällbacka och Millenium i Stockholm uppmärksammats. I Skåne finns ett i branschen mycket välkänt exempel på fiktionsturism – filmerna/böckerna byggda på Henning Mankells böcker om Wallander i Ystad. Ystad kommun har jobbat målmedvetet med att stärka effekterna av exponeringen av Ystad/Österlen i de internationellt kända filmerna om Wallander. I Ystad anordnas också sedan fem år tillbaks en internationell konferens om fiktionsturism – Mixed Reality. Flertalet produkter, tjänster och paketeringar har följt i Wallanders fotspår och staden har blivit känd över hela världen för sitt arbete med filmproduktion och fotspårsturism.

Turism kopplad till fiktion kan vara en möjlighet för besöksnäringen i Skåne att utvecklas och växa. Det kan också innebära möjlighet att attrahera fler besökare som stannar längre. Att fiktion påverkar uppfattningen av en destination och att det går att mäta stora effekter i besök då särskilda landmärken eller platser/byggnader som kan räkna besökare förekommer i en fiktiv berättelse är kartlagt. Behovet av att uppleva och lära sig något när man reser på semester ökar. Här kan fiktionsturism fylla en roll. Fiktionsturism handlar också om affärsresande då det reser folk till Skåne för att delta i exempelvis festivaler i egenskap av bransch, eller för att arbeta med en filminspelning.

Det kan sägas finnas två delar av fiktionsturism varse sig det rör en bok, ett datorspel eller en film. Den ena rör själva exponeringen av platsen *i sig*. Den andra rör de turistiska satsningar som kan göras i fotspåren av filmen, TV-serien, boken etcetera. Exponeringen av platsen/staden/destinationen kan skapa intresse och inspirera en potentiell besökare. Erfarenheter har dock visat att exponeringen i sig inte är tillräcklig för en långsiktig eller hållbar effekt på besök och fortsatt uppmärksamhet. Det måste också hända något i fotspåren av fiktionen; produkter och tjänster som förstärker reseanledningen och lockar besökare att stanna längre. Om det går att koppla fotspårsturismen till något som redan är en resurs kan man skapa bättre förutsättningar för en långsiktig effekt. Exempel på det är satsningen på turismen kring Arn i Västergötland där man knöt samman berättelsen om Arn med det kulturarv från medeltiden som finns i regionen. Ett annat mer kommersiellt exempel är Särkänniemi nöjespark i Finland som utvecklat en ny del av parken för småbarn på temat Angry Birds. Angry Bird Theme Park har gett effekt inte bara i allmänna besöksiffror för hela parken utan också på vad besökarna anser om värdet av hela parken, jämfört med tidigare undersökningar. Effekter av fiktionsturism kan alltså ses både i ökade besöksantal men också som varumärkesstärkande generellt.

Fiktionsturism har i många fall uppkommit organiskt. Människor har läst boken eller sett filmen eller gjort båda delar och velat besöka platsen där berättelsen utspelar sig. I många fall har turister börjat komma innan det finns strukturer för att ta emot dem och i en del fall, som Ystad, har man snappat upp intresset och skapat strategier för att förstärka intresset. Turismen kring böckerna om tempelriddaren Arn i Östergötland skrivna av Jan Guillou började på ett liknande sätt och utvecklades sedan strategiskt när filmerna tillkom. På senare år finns det flera svenska exempel på hur man arbetat utifrån ett långsiktigt perspektiv redan från början när en filmproduktion landat i regionen. Filmerna som bygger på böckerna av Maria Lang och som utspelar sig i Bergslagen är ett sådant projekt (mer om det längre fram). Internationellt finns numer flera prov på hur hela länder går in med kapital i filmproduktion med förvisningen att räkna hem effekter i besök byggt på föreställningen om exponeringens påverkan vad gäller val av resmål. Senast har Norge gått in i Disneyproduktionen Frozen som hämtar sina bakgrunder från Norges sceniska landskap. Tillsammans med Disneys egna resebolag har det skapats en mängd paketeringar för resor till Norge i filmens fotspår.

Det ser ut att finnas en ökad trend av produktionsbolag som närmar sig kommuner och regioner för medfinansiering av filmer som exponerar destinationen. Utan kunskaper eller erfarenhet kan det vara svårt för en enskild kommun/region att till fullo kunna ta tillvara på de möjligheter som en filminspelning kan innebära. Det handlar både om tillväxteffekter av filminspelningen i sig och om turistiska effekter. Ett ökat intresse från filmbolagens sida att samarbeta och samfinansiera filmer med lokala/regionala aktörer ställer frågor om kompetens att bedöma ett filmprojekts potential och värde ur flera olika perspektiv; turism, varumärkesbyggande, tillväxt, näringslivsutveckling och kulturutveckling. Här kan gemensamt formulerade strategier vara till hjälp för att maximera effekter.

ANDRAS MODELLER OCH PROJEKT

Det finns för närvarande ett antal projekt som behandlar fiktionsturism både på nationell och på internationell nivå. Under 2013 har Visit Sweden tillsammans med Film i Väst och Västsvenska turistrådet utvecklat en samverkansmodell kring hur produktionsbolag, regionalt produktionscentrum och regional- och nationell turistorganisation kan arbeta tillsammans för att maximera effekten av filminspelningar. Utgångspunkten har varit filmatiseringen av Camilla Läckbergs deckare. I botten av modellen ligger en kriteriemodell för projektetablering med en rad kriterier som bedömer ett filmprojekts potential att nå ut.

I Danmark har Filmby Arhus tillsammans med Midtjysk Turisme och Visit Nord Jylland, som en del av EU-projektet North Sea Screen Partners, utarbetat och publicerat en ”toolbox” för filmturism.

På europeisk nivå finns EuroScreen, ett EU-projekt som rör ”screen tourism” vilket beskrivs som den inverkan som film, TV och reklamfilm har för att påverka människors beslut att besöka en viss destination. Utgångspunkten är att representationer

av städer och regioner på en ”skärm” har stor ekonomisk effekt på turism samt stärker regionens kulturella profil. Åtta europeiska länder deltar i projektet, varav Sverige med Ystad kommun och Lunds universitet som partners, är ett land. Målet är bland annat att utbyta erfarenheter och skapa effektiva samarbeten mellan ”skärmproducenter” och turismsektorn. Samtliga ovanstående projekt är intressanta att titta närmare på i förhållande till en eventuell strategisk handlingsplan för fiktionsturism i Skåne.

FIKTIONSTURISM UTAN FIKTIONSTURIST?

Forskaren Maria Månsson på Lunds universitet som forskar om ”mediatized tourism” menar att utmaningarna för film- eller fiktionsturism är flera. Det finns en allmän uppfattning om att fiktionsturism ger långsiktiga ekonomiska vinster. Samtidigt saknas det konkreta siffror som kan stödja detta påstående. Maria Månsson menar att det är komplext att mäta effekten av fiktionsturism bland annat på grund av tidsperspektivet. En person kan bli påverkad av en medial upplevelse och vilja resa någonstans på grund av den, men det kan dröja innan man gör det. En sådan fördröjning gör det svårt att fånga upp reseanledningen. Det är också komplicerat att mäta effekter när platser inte har några uppenbara gränser, såsom en region eller kommun. Turisters bild av en destination påverkas dessutom av en mängd media, inte bara film. Befintlig statistik visar att det är mycket få turister som anger film eller andra mediaprodukter som enda skäl till sin resa, samtidigt så har turister generellt svårt att ange vad som inspirerade dem till att resa.

Forskningen har pekat ut tre typer av fiktionsturister: de som åker till en plats med filmen/boken som främsta argument, de som åker till en plats där boken/filmen är en del av flera argument att åka och de som inte har någon fiktion i åtanke alls utan först senare blir medvetna om att platsen de besöker funnits med i en film eller bok etcetera. De två senare utgör de största kategorierna. Sedan finns det också alla de som på ett omedvetet plan fått bilden av att en plats verkar vacker eller spännande genom påverkan av medier. Det finns ett behov av att utveckla och samordna mätmetoder för att fånga fiktionstursismens effekter, samt att vara medveten om komplexiteten i mätningar av denna typ av turism.

TILLVÄGÅNGSSÄTT

För att få en överblick av nuläget i Skåne inleddes projektet med samtal på regional nivå med utvecklare/konsulenter för film/rörlig bild och litteratur. Därefter kontaktades kommunerna Malmö, Lund, Ystad, Hässleholm, Kristianstad, Helsingborg, Landskrona, Simrishamn, Trelleborg och Båstad. Dessa kommuner har sedan tidigare visat intresse av att jobba med fiktion på olika sätt. I merparten av kommunerna bokades möten med kommunala företrädare inom kultur, näringslivsutveckling och turism. I några kommuner kunde inte företrädare från alla områden vara med men på alla ställen var det åtminstone två företrädare på plats. Trelleborg tackade nej till ett möte för tillfället och Båstad föll bort på grund av tidsbrist. Telefonsamtal genomfördes dock med båda dessa kommuner.

Ett antal nyckelaktörer inom litteratur, datorspel och film i Skåne identifierades och intervjuades med utgångspunkt i sina specifika fält. Därtill intervjuades en rad främst regionala tjänstepersoner från platser i Sverige där satsningar kring fiktionsturism gjorts.

Bakgrundsmaterial i form av angränsande strategier, tidningsartiklar, böcker och rapporter har lästs in. Projektledaren har också deltagit i konferenser som rört fiktionsturism, kulturella och kreativa näringar och digitala medier. Under Mixed Reality – konferens för fiktionsturism och destinationsutveckling - i mitten av oktober organiserade Tourism in Skåne en workshop på temat ”Möjligheter för fiktionsturism att utvecklas i Skåne”. Kommunerna Simrishamn, Lund, Ystad och Malmö deltog.

FIKTION I SKÅNE

En övergripande kartläggning av fiktion i Skåne inom områdena film, litteratur och datorspel har gjorts. Kartläggningen gör inte anspråk på att vara heltäckande utan har fokuserat på det som upplevs ha möjlighet att nå ut internationellt.

LITTERATUR

Runt om i Sverige finns flera exempel på litteraturturism. Företrädesvis är det äldre författare såsom Ellen Key, Selma Lagerlöf, Elin Wägner, Evert Taube och Pär Lagerkvist som det skapats små museer eller vandringar kring. I Stockholm gick nyligen för första gången den mycket uppmärksammade internationella litteraturfestivalen Stockholm Literature av stapeln och Bokmässan i Göteborg drar varje år tiotusentals besökare. I Småland har Astrid Lindgrens värld etablerats som en reseanledning med cirka 450 000 besökare varje år.

I Skåne finns flera evenemang kring litteratur och inte minst många författare. Det finns cirka 15 förlag i Skåne, de flesta översätter och ger ut utländsk litteratur. Det finns också flera folkhögskolor som har skrivarinjer liksom Lunds universitets Författarskola samt ett antal litterära sällskap. Bland dessa utmärker sig Fritjof Nilsson Piraten-sällskapet genom driften av Piratenmuseet i Vollsjö.

FÖRFATTARE

Henning Mankell med böckerna om Wallander har tidigare nämnts. Det finns även ett andra antal författare som skriver böcker som utspelar sig i skånska miljöer och som är översatta till andra språk. Författaren Bodil Mårtensson med sina deckare som utspelar sig i Helsingborg är populär i Tyskland. Det har funnits intresse bland tyska turister på besök i Helsingborg att få veta mer om var böckerna utspelar sig. Det finns också flera samtida författare vars böcker utspelar sig i Skåne och som är kända inom Sverige, exempelvis Kristian Lundberg med boken Yarden med flera böcker som utspelar sig i Malmö (Yarden blir snart också film) och Mårten Sandén med böckerna om Petrini-deckarna med miljöer från Lund. I Lund anordnas särskilda Petrini-vandringar för barn och unga i böckernas fotspår. Författaren Karin Wahlberg har gett ut ett antal välkända deckare som bland annat utspelar sig i Lund. Karin Brunk Holmqvist är författare till ett antal böcker som alla utspelar sig i Skåne, främst på Österlen. Böckerna är översatta till ett flertal andra språk. Författare som Björn Ranelid, Torbjörn Flykt, Fredrik Ekelund och Katarina Mazetti verkar i och skriver om Skåne som plats. Bland yngre författare finns bland andra Nene Ormes och Karin Tidbeck, båda uppmärksammade för sina böcker i science fiction genren och som skriver direkt på engelska för en internationell publik.

Bland äldre författare kan nämnas Frans G Bengtsson, Fritjof Nilsson "Piraten", Selma Lagerlöf, August Strindberg, Harry Martinsson, Victoria Benedictsson och Birgitta Trotzig, alla med kopplingar till Skåne.

EVENEMANG OCH BOKBY

Det finns ett antal lite större litterära evenemang i Skåne. Internationell författarscen, Världspoesidagen och Bushwick Book Club finns i Malmö som även har Fristadsprogrammet. I norra Skåne finns Kristianstad bokfestival som når 17 000 besökare, främst från den egna kommunen. Inom litteratur för barn och unga finns LitteraLund, en festival om barn- och ungdomslitteratur som riktar sig främst till pedagoger och bibliotekarier samt Författardagen i Hässleholm som riktar sig till pedagoger. På Österlen anordnas Bokens dag i Skillinge som varje år presenterar flera namnkunniga författare. Våren 2013 arrangerades för första gången Litteraturrundan i Skåne. Författarcentrum Syd var en av huvudarrangörerna. Författarundan har ambitionen att bli en motsvarighet till Konstrundan och hade i år 1260 besökare och 81 deltagande författare. Författarcentrum Syd finns i Södra Sverige och har som uppgift att sprida litteraturen i samhället samt att verka för yrkesverksamma författare. De driver tillsammans med Katarina Mazetti också den litterära mötesplatsen Poeten på hörnet i Malmö. Malmö är också en stark seriestad med författare som Liv Strömqvist och Nanna Johansson samt miljöer såsom Seriefrämjandet, C'est bon och Serietecknarskolan.

Ett relativt nystartat initiativ är Borrby bokby på Österlen som startades 2011. Borrby är en del av det internationella nätverket "International Books Towns Organization" som består av bokbyar i hela världen. Kännetecknande för en bokby är en omfattande litterär verksamhet. I byn finns flertalet antikvariat och andrahandsboklådor och Borrby bokby arbetar tillsammans med byns köpmannaförening. Under sommaren 2013 räknade man in 10 000 besökare. Det finns en hög ambitionsnivå för Borrby bokbys utveckling där man vill arbeta för att bli ett nav för litteraturen på Österlen och i förlängningen bli en samlingspunkt för litteraturen i Skandinavien. Turism i böcker och författares fotspår är något Borrby bokby vill utveckla, likaså skrivarkurser och andra aktiviteter off-season, samt paketeringar tillsammans med andra näringsidkare i byn.

SAMMANFATTNING

Skåne är ett rikt litteraturlandskap och möjligheter finns att koppla samman och utveckla det som finns. I nuläget finns dock ingen enskild satsning inom litteraturområdet i Skåne med förmågan, ambitionen eller uppdraget att nå ut utanför Sveriges gränser. Undantaget är de översatta författare som säljer internationellt. Borrby bokby är intresserade av att ta på sig en samordnande roll för litteraturen i Skåne, men saknar för närvarande resurser att driva frågan framåt. Författarcentrum Syd ser möjligheter med ett turisminriktat perspektiv men har hittills inte jobbat med det. Att tillgängliggöra, marknadsföra och koppla ihop de författarskap och evenemang som finns och/eller att välja särskilda temat att jobba utifrån kan vara möjligheter att titta närmare på. För att gå vidare med en samlad satsning på fiktion-

turism med avseende på litteratur krävs dock en betydande insats för samordning och utveckling.

DATORSPEL

Efter samtal med personer med expertis i datorspelsbranschen förefaller det inte som att det finns datorspel som utspelar sig i Skåne, eller ens i Sverige. Fiktionsturism utifrån aspekten av exponeringens värde går därför inte för närvarande att finna. Inom spelbranschen är Skåne dock välkänt då det finns en rad starka spelföretag som levererar internationellt kända produkter. I Malmö finns det också spelutbildningar samt den internationella och välbesökta konferensen Nordic Game Conference. På så sätt kan Skåne vara en destination där den starka spelmiljön är viktig ur ett affärsreseperspektiv. På en spelarnivå i allmänhet vet man dock inte vilket land, än mindre region, ett spel kommer ifrån. Med inspiration från övriga världen går det dock att se möjligheter för spelbranschen i Skåne att utveckla utåtriktade verksamheter som kan sätta Skåne på kartan även för en allmän besökare. I Japan finns exempelvis conceptcaféer som bygger på populära datorspel där spelföretagen licensierar ut rättigheter för konceptualisering. Att som nöjesparken Särkännemi arbeta tillsammans med ett spelföretag som Rovio för utvecklingen av Angry Bird Theme Park är ett annat exempel på hur spelföretag kan samarbeta med besöksnäring.

I nuläget förefaller dock utåtriktad verksamhet inte vara på spelföretagens omedelbara agenda utan någon form av riktad insats behövs för att väcka ett intresse för möjligheterna.

FILMFESTIVALER

Sverige och Danmark har flera stora internationella filmfestivaler som drar stor publik. Göteborgs filmfestival är Europas femte största publika filmfestival med cirka 200 000 besökare varje år och Stockholms filmfestival drog senaste året 136 000 besökare. I Köpenhamn har de större filmfestivalerna slagits samman i en organisation, Copenhagen Film Festivals. Festivalerna som ingår är CPH:DOX, CPH:PIX och Buster Filmfestival for born og unge. Tillsammans drar festivalerna närmare 100 000 besökare om året.

Skåne är filmfestivaltätt och det finns en mångfald av festivaler, både större och mindre och med olika inriktningar. För projektets räkning har det förts samtal med sju av de som bedöms vara större och/eller har en spets med internationell bäring. Nedan sammanfattas de fyra festivaler som i nuläget bedöms ha störst potential för att utvecklas för att dra en större internationell publik. Andra aktiva festivaler i Skåne är bland andra Music Doc, Lund Arch Film Festival, IFEMA, Latinamerika i fokus, Bionalen och Lilla Filmfestivalen i Båstad.

Lund International Fantastic Film Festival är en festival för så kallad ”fantastisk” film. Fantastisk film kan grovt betecknas som genrefilm inom skräck, sci-fi och fantasy. Festivalen är etablerad i Lund sedan 19 år och arrangeras av en ideell förening. Under festivalens cirka tio dagar visas runt 35 långfilmer och 40 kortfilmer för cirka 6000 besökare. Runt 20 procent av besökarna kommer från andra delar av landet och några procent från utlandet, då främst från Danmark, Norge och Holland. Festivalens ambition är att vara en plattform för fantastisk film i Sverige och Norden och att utveckla den branschorienterade delen med bland annat en marknad och ett finansieringsforum. Eftersom festivalen är en av de större i norra Europa (endast den fantastiska filmfestivalen i Rotterdam är större) har festivalen chans att attrahera publik från närliggande länder. Kan man dessutom utveckla en branschdel med seminarier, marknad och forum skulle attraktiviteten för affärsresande kunna öka.

Nordisk Panorama Best Nordic Shorts and Documentaries är inne på sitt 24:e år och har turnerat runt mellan de nordiska länderna. Från och med 2013 är festivalen permanent i Malmö. Nordisk Panorama arrangeras av Malmö stad i samarbete med Filmkontakt Nord i Köpenhamn. Festivalen visar en uppsamling av de bästa nordiska kort- och dokumentärfilmerna samt har ett omfattande seminarieprogram för både allmänhet och bransch. Under festivalen 2013 hade man 7400 besökare. Ackrediterade besökare var 831, varav hälften kom från länder utanför Sverige och knappt 100 från länder utanför Norden. Festivalen har en budget på 3,4 miljoner. Integrerat i festivalen är Nordisk Forum, Nordens största mötesplats och finansieringsforum för dokumentärfilmsbranschen som 2013 drog 260 deltagare. Festivalen och Nordiskt Forums ambition är att utvecklas och växa i antal besök genom att samarbeta långsiktigt och brett med Öresundsregionens övriga events och evenemang samt att genom nordiska samarbeten ytterligare förstärka Nordisk Panoramas position som den primära plattformen för nordisk kort- och dokumentärfilm. I och med festivalens och Nordiskt Forums permanentning i Malmö finns nu förutsättningar för att arbeta aktivt och långsiktigt med marknadsföring och publikarbete mot en internationell marknad.

Malmö Arab Film Festival är inne på sitt tredje år. Under festivalens sex dagar 2013 kom cirka 3400 besökare. Festivalen bjöd in 62 internationella gäster som hade kopplingar till de visade filmerna; regissörer, producenter och skådespelare. Majoriteten av gästerna kom från arabländerna. Sammanlagt 12 långfilmer, 11 dokumentärer och sex kortfilmpaket visades och tre seminarier hölls. Bland besökarna var majoriteten från Skåne men det kom även en hel del besökare från Danmark. Malmö Arab Film Festival är den största av sitt slag i Europa sett till antal filmer och dagar. Festivalen arrangeras av en ideell förening och har en anställd på deltid under några månader, i övrigt är arbetet ideellt. Festivalens budget är på cirka 1,3 miljoner. Malmö Arab Film Festival vill utveckla sitt samarbete med organisationer, föreningar och företag för att ha möjlighet att ta in större filmer och locka mer publik samt behålla antalet inbjudna gäster. Eftersom festivalen är så pass ny saknar den mest av allt en stabil grundfinansiering att agera utifrån. Det finns en stor arabisk diaspora i norra Europa som skulle kunna lockas till Malmö och Skåne. Arabländerna är på många sätt i rampljuset och utvecklingen i området

följs av och berör många. Det finns således underlag för festivalen att bli en reseanledning som berör fler.

BUFF Filmfestival, the International Children and Young People's Festival in Malmö firar sitt 30:e år i år. Festivalen drog 2013 en publik på 14 554 och visade 110 filmer under fem dagar. Publiken består till stor del av barn och unga som ser film på skoltid samt av pedagoger, bransch och inbjudna gäster. I år var 28 internationella gäster, främst regissörer och producenter på plats, tillsammans med cirka 15 representanter från internationella festivaler. Festivalen arrangeras av en ideell förening och har tre anställda och en budget på 3,5 miljoner. I anslutning till BUFF anordnas The Financing Forum som är ett finansieringsforum för barn- och ungdomsfilm som drar cirka 200 branschdeltagare. The Financing Forum och BUFF är dock separata organisationer. Festivalens ambition är att expandera och locka fler besökare både regionalt, nationellt och internationellt och att ta plats som den ledande mötesplatsen för nordisk barn- och ungdomsfilm. Det saknas en mötesplats av detta slag i Europa vilket gör att festivalen har möjlighet att ta position bland annat genom att stärka de branschorienterade delarna.

SAMMANFATTNING

Skånes filmfestivaler är en tillgång som kan lyftas i högre grad än vad de görs idag. Bland nämnda festivaler finns en mångfald och en vilja att utvecklas för att locka en större internationell publik. Den främsta potentialen att attrahera utländska besökare ligger hos branschdeltagarna, det vill säga affärsresandet. I dagsläget samarbetar festivalerna något, framförallt med avseende på programsättning. En möjlighet för vidare gemensam utveckling kan vara att titta på hur Köpenhamns filmfestivaler jobbar tillsammans under den gemensamma organisationen Copenhagen Film Festivals. Ett arbete med att samlas och gemensamt titta på utvecklingsmöjligheter mot den internationella marknaden ryms inte i filmfestivalernas dagliga arbete. För att ha möjligheter till detta krävs någon form av insats.

FILM

Flertalet skånska långfilmer, exempelvis Svinalängorna och Äta, Sova, Dö, når ut internationellt men det är framförallt filmerna om Wallander och TV-serien Bron som haft störst genomslagskraft och har möjligheter att attrahera utländska besökare. Det spelas för närvarande också in en serie indiska "Bollywood" filmer som kommer att exponera skånska miljöer för en indisk publik.

På regional nivå finns det regionala resurs- och produktionscentrat Film i Skåne vars uppdrag är att främja filmverksamhet i Skåne samt öka tillväxten i Skåne genom filmproduktion. Film i Skåne samproducerar film och rymmer också Öresunds Film Commission vars uppdrag är att marknadsföra Öresundsregionen som en attraktiv inspelningsplats för film och TV. Under 2012 investerade Film i Skåne cirka 14 miljoner i filmproduktion. Antalet filmer som produceras i regionen varierar över åren, men under 2012 samproducerade Film i Skåne tre TV-serier, tre

långfilmer samt 32 kort- och dokumentärfilmer. På regional nivå finns också Kultur Skåne vars uppdrag bland andra är att stärka, främja och utveckla film, rörlig bild och bibliotek i Skåne. Detta sker genom kunskapsbyggnad, dialog och samverkan. Region Skånes kulturnämnd ger också ekonomiskt stöd till filmverksamheter i form av verksamhetsbidrag och utvecklingsbidrag. I Skåne finns det cirka 250 produktionsbolag varav några arbetar med film på den nivå och storlek som är aktuell för turism.

I Ystad arbetar kommunen aktivt för att förstärka effekterna av böckerna/filmerna om Wallander. Ystad har sedan 2003 även gjort insatser i filmproduktion tillsammans med Film i Skåne. I Malmö har kommunen gått in med medel i produktionen av TV-serien Bron men för övrigt inte haft möjligheten att arbeta närmare med frågan om fiktionsturism. Ett reseföretag anordnar sedan i somras en busstur i Brons fotspår men besökarna har ännu varit få. Lund har engagerat sig i de indiska "Bollywoodfilmerna" som är under inspelning och i Landskrona spelades långfilmen Zon 261 in under hösten. De två senare filmerna har ingen särskild satsning på fotspårsturism kopplade till sig. I Skåne produceras också TV-serier för barn som kan vara intressanta att titta på ur ett fiktionsturismperspektiv: Sommarlov, Barda, Cirkus Imago och Tillbaka till Vintergatan/Pax jordiska äventyr.

FILMMUSEER OCH REDAN INSPELAD FILM

I Skåne finns ett filmmuseum som ryms i Regionmuseet i Kristianstads verksamhet. Museet fokuserar på den tidiga filmen med utgångspunkt i Kristianstad och arrangerar också filmprogram i sin egen biograf. I sin samlade satsning på film har Ystad kommun etablerat filmmuseet Cineteket som rymmer utställningar och olika filmrelaterade aktiviteter. I Tomelilla finns "världens minsta filmmuseum" – Hasse & Tagemuseet som drivs av en vänförening. Det senare har tämligen begränsad kapacitet för många besök åt gången, båda museer kan dock ses som en resurs i en större infrastruktur kring film och rörlig bild i Skåne.

Med avseende på tidigare inspelade filmer i Skåne finns också ett stort antal kartlagda inspelningsplatser från filmer såsom Bröderna Lejonhjärta, Ronja Rövardotter, Sjunde inseglet, Elvira Madigan, Smultronstället och Picassos äventyr. Särskilt de inspelningsplatser där filmer av Ingmar Bergman spelats in och filmatiseringar av Astrid Lindgrens böcker kan vara av internationellt intresse. En sammanställning av inspelningsplatser i Skåne gjordes 2009 och finns samlade på en publikwebbplats. Ystad och Simrishamns kommuner gjorde 2012 en trailer med några av de filmer som producerats i området som finns tillgänglig från deras hemsidor. En bärande fråga för turism i filmers fotspår är rättigheter att använda sig av namn, filmklipp och bilder från filmen. Det kan vara svårt att i efterhand få till stånd sådana avtal vilket kan vara en utmaning för utvecklingen av turism i fotspåren av redan inspelade filmer.

Produktion av ny film och TV hör naturligt samman med utvecklingen av fiktionsturism. Där är Skånes möjligheter att erbjuda attraktiva produktionsvillkor viktiga. Goda exempel på fiktionsturism som ger effekter i tillväxt och besökarantal skulle kunna bidra till att investeringsviljan i filmproduktion blir högre. Skåne har potential för mer filmproduktion, klimatet är filmvänligt, det finns varierade miljöer, professionella filmarbetare och närhet till Köpenhamn och Kastrup.

SAMMANFATTNING

Det finns en relativt stark produktionsmiljö för film och TV i Skåne som tillsammans med redan inspelade filmer och inspelningsplatser kan lyftas, kopplas samman och förhöjas utifrån ett turismperspektiv. Det finns också möjligheter att jobba med den mångfald av företag inom digitala medier som finns i Skåne för att skapa upplevelser kring film och filmproduktion.. En insats för att samlas på regional såväl som på kommunal nivå för att fördjupa kunskapen och hitta fokus behövs, här krävs att någon tar ledningen för samordning och utveckling.

Möjligheten till samarbete i Öresundsregionen bör också undersökas då danska produktioner, med TV-serierna Brottet och Borgen i spetsen, är aktuella och internationellt framgångsrika. Det går att se flera tillfällen till gränsöverskridande samarbeten kring framförallt det som kommit att kallas ”nordic noir” – den våg av deckare i bok och på film som kommit från de nordiska länderna de senaste åren.

Erfarenheter visar att det är avgörande att börja arbeta med turism på ett mycket tidigt stadium i produktionen. De två modeller för arbete med fiktionsturism som utarbetats av Visit Sweden/Film i Väst/Västsvenska Turistrådet samt av Filmby Arhus är intressanta att studera för att se hur dessa kan tillämpas på de förhållanden och aktörer som finns i Skåne.

SAMTAL MED KOMMUNER

Samtalen fördes med representanter från Lund, Helsingborg, Hässleholm, Kristianstad, Landskrona, Malmö och Simrishamns kommuner. Frågeställningarna fokuserade på intresse och möjligheter för att jobba med fiktionsturism, och på vilka resurser inom fiktion som fanns i kommunen. Samtalen fördes med tjänstepersoner, företrädesvis chefer, inom kultur, turism och näringsliv. Fiktionsturism och i synnerhet filmturism berör samtliga dessa områden.

I samtalen med kommunerna framkom en relativ bredd i hur man såg på frågan om fiktion och fiktionsturism men det fanns också flera gemensamma nämnare. Uppenbart var att företeelsen fiktionsturism är relativt ny och att det saknas gemensamma definitioner av vad som rymms i begreppet. Att fiktionsturism i första hand förknippas med en film eller en bok som sedan blivit film stod också klart. Likaså att det är svårt att avgränsa fiktionsturism från själva produktionen av film och de möjligheter som finns att attrahera filmproduktion till Skåne och till sin enskilda kommun. Kommunerna ser och behandlar kopplingen mellan att överhuvudtaget ha/få en filmproduktion till sin kommun som avgörande för att jobba med fiktionsturism.

Sammantaget såg kommunerna **möjligheter** med fiktion och fiktionsturism med avseende på:

- Fiktionens värde för varumärkesbyggande, ladda destinationen med spännande innehåll
- Möjlighet för kultur-näringsliv-turism att korsa vägar, särskilt för kommuner med KKN-satsningar
- Möjlighet att systematiskt lyfta det inom fiktion som redan finns i kommunen
- Kopplingen till egna planer/strategier etcetera kring film och rörlig bild
- Skapa modeller för hur man tar emot och förvaltar filminspelningsförfrågningar, ”fiction friendly”
- Möjlighet att koppla inkubatorer till utveckling av fiktionsturism
- Möjlighet att använda nya digitala medier, appar, augmented reality etcetera för utveckling av tjänster inom fiktionsturism

Sammantaget såg kommunerna **utmaningar** med fiktion och fiktionsturism med avseende på:

- Tendens till att arbeta i stuprör där kultur-näringsliv-turism inte möts
- Svårigheter att engagera företagare/besöksnäringen i utveckling av nya produkter/tjänster
- Svårigheter med att kommunicera värdet och effekter av fiktion och turism i dess fotspår, både för besöksnäringen och kommuninvånare
- Behov av konkreta exempel på effekter av fiktionsturism i kronor och ören
- Finna produkter (filmer) med kvalitet och genomslagskraft som är hållbara över tid
- Filmbransch och besöksnäringen har inga kontaktytor
- Det behövs mer kapital till filmproduktion i regionen för att attrahera filminspelningar

Fiktionsturismfenomen som Wallander, Millenium, Camilla Läckberg och Sagan om ringen nämns under flera samtal. Flera kommuner yttrade bland annat att ”vi har ju ingen Wallander”. I samband med det restes frågor kring huruvida en satsning på fiktionsturism enbart kunde/skulle rymma fiktion som var av internationellt intresse. För de kommuner som inte ”har” fiktion med möjlighet att nå ut internationellt ter sig en satsning på fiktionsturism som mindre intressant. En utmaning utifrån den hållningen är att se möjligheter till samarbeten över flera kommungränser då det gäller destinationsutveckling. För de kommuner som redan har strategier och planer kring film och rörlig bild är frågan om fiktionsturism både mer aktuell och mer intressant. Bland de större kommunerna är intresset också mer konkret då man haft anledning att jobba med och fundera på fiktionsturism i förhållande till större filmproduktioner som redan ägt rum i kommunen. Intresset för att utveckla fiktionsturism är ojämnt och beror delvis också på vad den enskilda kommunen ser sig ha att vinna på en sådan satsning.

Med avseende på litteratur kom namn på ett antal författare upp, merparten med nationell spridning, med anknytning till de olika kommunerna. Generellt sågs inte författarskapen och böcker som en direkt resurs för turismutveckling utan det var filmens möjligheter som var i fokus.

Det finns behov i flera kommuner av mer kunskap kring hur det går att tänka kring och utveckla fiktionsturism, samt vilka effekter det går att förvänta sig. För att jobba med utveckling inom området behöver intresserade kommuner finna gemensam grund och inriktning där Tourism in Skåne kan ta en samordnande roll.

WORKSHOP UNDER MIXED REALITY

Efter individuella samtal bjöd Tourism in Skåne in de aktuella kommunerna till en gemensam workshop under konferensen Mixed Reality i oktober. Ystad, Lund, Malmö och Simrishamns kommuner deltog. De internationella experterna på fiktionsturism, Sue Hayes och Martin Cuffs, var också inbjudna för att ge sitt perspektiv på Skånes möjligheter att strategiskt utveckla fiktionsturism.

Frågorna för workshopen var: Vad finns det för möjligheter för fiktionsturismen att växa i Skåne, ur ett besökar- och internationellt perspektiv? Hur kan vi jobba tillsammans för en strategisk utveckling av fiktionsturism i Skåne? En spretig men engagerad bild framkom. Några av synpunkterna, flera ställda som frågor, sammanfattas nedan.

- Behov av att definiera begreppet fiktionsturism
- Samarbete mellan kommunerna för gemensamma satsningar är viktigt
- Hur gör man långsiktiga satsningar i produktioner? Kunskap saknas
- Filmfestivaltätheten i Malmö/Lund – stor utvecklingspotential
- Fiktionsturism ta plats i KKN, starka kluster av kreativa människor exempelvis på Österlen
- Hur får vi med oss det lokala näringslivet i satsningar på fiktionsturism och filmproduktion?
- Möjligheten att bli en ”fiction friendly” region, hur?
- Affärsmodeller och rättigheter saknas i förhållande till fotspårsturism
- Behöver skapa tillfällen då författare, filmproducenter och näringsliv möts
- Spets och bredd behövs, aktivera och marknadsföra lokal fiktion och jobba med ett eller några större gemensamma regionövergripande projekt
- Koppla på besöksnäringen i olika lokala och regionala strategier
- Hur får vi nya filminspelningar till Skåne?
- Kommunala enheter inom kultur, turism och näringslivsutveckling behöver mötas, lära varandras områden, samverka

Ett behov av att samarbeta mellan kommuner underströks liksom möjligheten att tillsammans med regionala företrädare jobba med ett gemensamt ”case” inom fiktionsturism. Det framkom igen att kommunerna har olika kunskaps- och utgångslägen, vilket behövs adresseras i ett fortsatt arbete med fiktionsturismens utveckling i Skåne.

Sue Hayes delgav sina erfarenheter från att ha jobbat med att göra London ”film friendly”, bland annat genom att utveckla filmturismen. Hon menade att det är viktigt att samarbeta och hitta några gemensamma minsta nämnare för att framgångsrikt skapa strategier. Martin Cuffs pekade på behovet av att ha konkreta och

faktiska underlag för att fiktionsturism skapar tillväxt – för att kunna arbeta mot beslutsfattare. Han framhöll också Skånes möjlighet att jobba med fiktionsturism utifrån ”crime” spåret som redan etablerats utomlands med de internationellt uppmärksammade TV-serierna om Wallander och Bron.

Fler träffar som denna behövs för att hitta en gemensam grund och utgångspunkter för ett vidare arbete med fiktionsturism.

ANGRÄNSANDE STRATEGIER

Det finns flera regionala strategier som kan kopplas till fiktionsturism. Av särskilt intresse skulle det vara att titta på beröringspunkter och gemensamma utvecklingsmöjligheter i Handlingsplanen för kulturella och kreativa näringar (KKN) 2013-2020. Den Internationella Innovationsstrategin för Skåne 2012-2020 är en annan strategi med beröringspunkter, särskilt i förhållande till utveckling av nya produkter och tjänster. I förhållande till evenemang inom litteratur och film är Eventstrategi för Öresund också intressant, likaså Regional kulturplan för Skåne 2013-2015.

FIKTIONSTURISM I SVERIGE

ARN I SKARABORG

Under senare år har flera uppmärksammade satsningar inom fiktionsturism gjorts i Sverige. En av de tidigaste var satsningen kring böckerna och filmerna om Tempelriddaren Arn. Västra Götalandsregionen tillsammans med Film i Väst och åtta kommuner i Skaraborg gick under 2005 in med produktionsstöd till filmbolaget Svensk Filmindustri som producerade filmerna om Arn. I samband med det avsattes särskilda medel för att göra en fiktionsturismsatsning. Det kommunägda museet i Skara var huvudman för Arnfilmsprojektet. Under två år arbetade man tillsammans med företagare och besöksnäring och tog fram produkter, tjänster och paketeringar i Arns fotspår. Eftersom museet var huvudman låg fokus på kunskapsturism och att sätta in Arn i det medeltida sammanhang Skaraborg redan hade. På så sätt ville man försäkra sig om långsiktigheten, att satsningen kunde leva även efter intresset för Arn svalnat. Arnfilmsprojektet fick stor uppmärksamhet i media och effekt i antal besökare märktes på de platser som kunde kopplas till böckerna och filmerna om Arn. Arnfilmsprojektet knöppades också av i kommunen Götene

satsning på att starta ett ”Medeltidens värld”. Tanken var att det skulle vara en upplevelsepark där medeltiden stod i centrum, med utgångspunkt i böckerna/filmerna om Arn och med delar av kulisser och scenografi från Arn-filmerna. Satsningen på Medeltidens värld kostade Götene kommun mycket pengar och slog inte väl ut. Efter några skandalomsusande år avvecklades parken 2013. Parken är ett exempel på hur viktigt det är att korrekt kunna värdera möjligheter att nå ut med fiktionens hjälp, och att anpassa investeringar därefter.

MARIA LANG I NORA

I Bergslagen gick Regionförbundet Örebro tillsammans med några kommuner och Filmregion Stockholm-Mälardalen 2012 in med produktionsstöd till filmbolaget Pampas som producerade ett antal filmer byggda på deckardrottningen Maria Langs böcker. I samband med detta startades också ett fotspårsturismprojekt som ägdes av Regionförbundet Örebro och Nora kommun. Projektet är nyligen avslutat och har resulterat i flertalet produkter och tjänster på Maria Lang-tema som lokala företagare tagit fram. Filminspelningen och satsningen på fotspårsturismen har genererat effekter i media och under sommaren 2013 har man märkt av ett ökat antal besökare. Under 2014 kommer alla filmer visas på svensk TV och nyligen blev det också klart att BBC köpt visningsrättigheterna för filmerna. Nora kommun kommer fortsättningsvis att satsa på att förnya utbudet kring Maria Lang och inväntar fler effekter i form av ökade besöksantal de kommande säsongerna.

GOTLAND

Även på andra håll i landet har man jobbat med fiktionsturism fast utan uttalade projekt i botten. På Gotland har det utvecklats turistiska satsningar, främst kartor, kring Anna Janson och Mari Jungstedts författarskap. De skriver båda böcker som utspelar sig i gotländska miljöer. På Gotland finns även Pippi Långstrumps ”hus” som besöksmål samt de initiativ som följer på regissören Ingmar Bergmans konstnärskap på Fårö. I Bergmans fotspår finns ett Bergman center, Bergmanveckan och Bergmansafari, de två första besöksmål, det sistnämnda en upplevelse.

MILLENIUM I STOCKHOLM

I Stockholm utspelar sig stora delar av böckerna och filmerna om Millenium (Män som hatar kvinnor, Flickan som lekte med elden och Luftslottet som sprängdes). Filmerna spelades in 2008-2009 och en amerikansk version av Män som hatar kvinnor (The Girl With the Dragon Tattoo) spelades in 2010-2011. Ingen särskild riktad satsning på fotspårsturism har gjorts i fallet med Millenium där Filmregion Stockholm-Mälardalen med flera gick in med produktionsmedel. Däremot började Stockholms Stadsmuseum redan 2008 med en guidad ”Millenium-vandring” till adresser kända från böckerna (och senare filmerna). Stockholms Stadsmuseum är de enda som har avtal med upphovsrättsinnehavarna om att få använda varumärkena Stieg Larsson, Lisbeth Salander och Millenium i sin marknadsföring. Upphovsrättshavarna är enligt Stockholms Stadsmuseum inte intresserade av att exploatera varumärket Millenium och museet anses vara den seriösa part man vill upplåta rättigheter till. Detta försvårar naturligtvis för andra typer av satsningar i Milleniums fotspår. Besöken till de organiserade vandringarna har ökat starkt, från 2008 då det anordnades 8 vandringar till 2010 då det anordnades 284. Besökarna är

främst utländska. Att det kommer turister som är intresserade av att gå i Millenniums fotspår har skapat stor uppmärksamhet i media och effekter är synliga. Det går dock inte med säkerhet att urskilja Millennium som reseanledning bland andra anledningar eftersom den typen av statistik saknas och är svår att bringa in. Millenniums påverkan på en allmän uppfattning om Stockholm som ett spännande resmål är flera dock överens om.

CAMILLA LÄCKBERG I FJÄLLBACKA

När det stod klart att Camilla Läckbergs deckare, som utspelar sig i Fjällbacka i Bohuslän, skulle filmatiseras satsade Västsvenska turistrådet tillsammans med Visit Sweden och Film i Väst på att gemensamt dra upp strategier för hur man skulle jobba med fotspårsturism. Man har arbetat med affärsutveckling för företagare i området och har bland annat haft ett framgångsrikt samarbete med författarens franska förlag kring marknadsföring utomlands. Böckerna och filmerna har gett upphov till mycket publicitet i media och har på så sätt stärkt Fjällbacka och Bohuslän som destination. Det har gått att mäta en ökning av turister, framförallt från Italien och Frankrike (där Camilla Läckberg är mycket populär) och även att säsongen blivit längre. Satsningen är pågående och har resulterat i den modell för hur man kan arbeta strukturerat med fiktionsturism som nämndes inledningsvis.

SKUMTIMMEN PÅ ÖLAND

Det senaste exemplet på fiktionsturism är filmatiseringen av Johan Teorins deckare Skumtimmen som utspelar sig på Öland. Regionförbundet i Kalmar län tillsammans med öländska kommuner och näringsliv har satsat medel i filmen som produceras av Yellowbird och Fundament Film. Exponeringsvärdet och att stärka varumärket Öland samt möjligheten att locka utländska besökare från de prioriterade marknaderna Tyskland och Holland är regionens främsta motivation till satsningen. Öländska företagare har bjudits in till inspirationsföreläsningar om filmturism och regionen har även organiserat studiebesök till Ystad för att studera Wallander-turismen. Företagare kan också ta del av regionala stöd för utveckling av nya produkter. Filmen har haft premiär under hösten 2013 så eventuella effekter på varumärke eller besöksantal låter vänta på sig. Under sommaren 2014 kommer det också gå att se hur de öländska företagarna valt att använda sig av möjligheter till turism som Skumtimmen ger upphov till.

ERFARENHETER OCH SAMMANFATTNING

Gemensamt för flera projekt är projektägarnas erfarenheter av att inte fått tillräckligt bra avtal med filmbolagen med avseende på rättigheter till att använda bilder, filmklipp, namn, skådespelare, världspremiärer etcetera. Projektägarna understryker också vikten av att tidigt och intensivt jobba med lokala företagare; att ha mycket aktivitet gentemot näringslivet i form av kunskapshöjande och inspirerade insatser. Det visade sig också viktigt att visa såväl kommun som näringsliv på både möjligheter och begränsningar med fiktionsturism. Effekter kan dröja och är som tidigare nämnt komplexa att mäta. Det är viktigt att förmedla realistiska förväntningar på fiktionsturism. Flera av projekten tog fram mallar för kvalitetssäkring

och certifiering av exempelvis guider, vilket upplevdes som positivt för långsiktigheten.

Erfarenheter från projekten kring fiktionsturism har också visat att det är viktigt att se att filminspelning och arbete med fiktionsturism är sammanlänkat och löper in i varandra. Det är samma/liknande kommunala/regionala strukturer som behöver samordnas och aktiveras för att skapa god kontakt och förutsättningar i samarbeten som löper från inspelning till fotspårsturism. Filmbolagens marknadsföring sträcker sig i allmänhet inte längre än till filmens premiär och här är det viktigt att förlänga, samarbeta och överlappa insatser så att de kommer en satsning på fiktionsturism till godo på lång sikt.

Gemensamt för ovanstående exempel på fiktionsturism är den projektform de flesta är organiserade i. Projektformen gör det svårare att jobba långsiktig och hållbart. Internationella erfarenheter pekar mot att det för att skapa långsiktiga effekter av fiktionsturism är viktigt att inkorporera satsningar på fiktionsturism i redan befintliga strategier och att samarbeta över gränser. Att vara proaktiv och utarbeta en strategi och handlingsplan, samt att definiera samarbetsformer, redan innan en filmproduktion landar i kommunen/regionen kan därför vara framgångsrikt.

SLUTSATSER

Det finns ett blandat intresse bland undersökta skånska kommuner för att jobba med fiktionsturism. Flera ser det som en utvecklingsmöjlighet. Området är nytt och odefinierat och kommunerna har olika förutsättningar och utgångslägen för att jobba med frågan. Att hitta gemensamma nämnare, lyfta frågan, höja kunskapen och hitta fokus är första prioritet. Här finns det behov av en samordnande kraft för en utveckling mot en gemensam strategisk handlingsplan. Att samla intresserade kommuner för uppföljande och fördjupade samtal är första prioritet för ett vidare arbete med utveckling av fiktionsturism i Skåne.

Litteraturen i Skåne är bred och det finns en mångfald av författare och initiativ inom området. En majoritet av det som finns är i nuläget riktat till en lokal och regional publik. Endast ett fåtal har i kraft av sig själva internationell potential. Det finns dock aktörer inom litteraturfältet som gärna vill arbeta mer med samordning och fotsparsturism. För att fiktionsturism med avseende på litteratur ska utvecklas och ta höjd behövs en riktad insats där någon av aktörerna ges ett uppdrag att samordna det som redan finns samt att undersöka möjlig produkt- och tjänsteutveckling.

De skånska filmfestivalerna är mycket livaktiga och flera är intresserade av att expandera och nå ut internationellt. Det kan finnas vinster med att samarbeta festivaler emellan, även över Öresund. Filmfestivalernas främsta internationella potential är att attrahera fler branschdeltagare från utlandet. Starka, spännande och välbesökta filmfestivaler kan också bidra till att stärka varumärket Skåne. Festivalernas utmaning är brist på tid och medel för att jobba fokuserat med utveckling i förhållande till internationell publik. Det kan finnas möjligheter med att koppla ihop festivalerna med regionala aktörer såsom Event in Skåne, med varandra och med andra events. Tillsammans kan man undersöka var det skulle gå att söka stöd för övergripande gemensam utveckling. Detta är ett arbete som bör samordnas med Kultur Skåne och Film i Skåne. Som ett första steg föreslås en uppsamling av filmfestivalerna för ett gemensamt samtal om hur utveckling mot den internationella marknaden kan ske.

Det finns en stark miljö för datorspel i Skåne med såväl internationellt kända företag som konferens och utbildningar. Då det i nuläget inte ser ut att finnas ett uttalat intresse för utåtriktad aktivitet riktad mot turister ligger frågan tämligen lågt på en fiktionsturismagenda. Det kan dock finnas möjligheter med att väcka frågan i den skånska spelmiljön.

Filmturism och produktion av film hänger samman. Det går inte att prata om fiktionsturism utan att ha med frågan om Skåne som attraktivt för filminspelningar, särskilt för de produktioner som ha potential att slå igenom internationellt. Attraktivitet handlar om att det finns kapital att investera i filmproduktioner men också om hur Skåne i stort kan ta emot produktioner, se dess värde och öppna upp strukturer som underlättar för produktionsbolag. I Skåne finns för närvarande två TV-

och filmproduktioner som når ut internationellt: filmerna och TV-serien om Wallander i Ystad och TV-serien Bron i Malmö. I Skåne finns det också ”äldre” filmer, vars inspelningsplatser och berättelser det finns möjlighet att förhöja, koppla samman och införliva i berättelsen om Skåne.

Erfarenheter från andra satsningar på fiktionsturism visar att samarbete över gränser är av viktigt. De offentliga aktörerna behöver arbeta tillsammans över områdena näringslivsutveckling, kultur och turism. Filmproduktion bidrar till affärsresande och genererar intäkter och arbetstillfällen. Film och annan fiktion är en del av konstarnas och kan bidra till kulturutveckling. Att finna nya vägar att marknadsföra Skåne och attrahera besökare är turismorganisationernas uppgift. Ett målriktat och strategiskt arbete med fiktion kan bidra till att Skåne upplevs som en spännande plats att besöka generellt.

Det är en utmaning för de offentliga aktörerna att involvera och samverka med besöksnäringen i utvecklingsprocesser kring fiktionsturism. Nya och innovativa processer skulle kunna öppna upp för starkare relationer och möjligheter till partnerskap.

REKOMMENDATIONER

- Att i ett första steg begränsa en satsning på fiktionsturism till att gälla film och TV med internationell potential
- Att sträva efter en bred uppslutning kring frågan om fiktionsturism där regionala och kommunala strukturer inom näringslivsutveckling, kultur och turism samarbetar kring utformning av en långsiktig strategi och handlingsplan
- Att involvera de kommuner som är intresserade av att arbeta med utveckling av fiktionsturism i en kunskapshöjande satsning och gemensamt hitta fokus som underlag för en långsiktig strategi och handlingsplan
- Att tillsammans med Film i Skåne/Öresund Film Commission se över möjligheter för en bred satsning på ett ”fiktionsvänligt” Skåne med hjälp av de modeller för fiktionsturism som utvecklats både av Visit Sweden och Filmby Aarhus/North Sea Screen Partners
- Att sträva efter att aktivt koppla samman och föra in en kommande strategi och handlingsplan för fiktionsturism i det regionala arbetet med Kulturella och kreativa näringar
- Att samla de filmfestivaler som bedöms ha störst internationell potential för att undersöka möjligheter till samarbete för att stärka festivalernas utveckling och publikarbete med den internationella publiken
- Att engagera Event in Skåne i arbetet med att identifiera möjligheter och potential i internationella kongresser kring fiktion och filmproduktion
- Att undersöka möjligheter för att skapa nya kontaktytor mellan filmbranschen och besöksnäringen
- Att undersöka hur de redan inspelade filmerna kan lyftas i en fotsparsturisimsatsning
- Att undersöka de möjligheter som ett samarbete över Öresund kan innebära

SAMTAL/INTERVJUER

Torsten Schenlaer, kulturchef Lunds kommun
Ann Körling, kultursekreterare Film och Serier, Nordisk Panorama, Malmö stad
Sofie Bredahl, turistchef, Simrishamns kommun
Diana Olsson, kulturchef, Simrishamns kommun
Petra Rundqvist, filmstrateg, Ystad kommun
Marie Holmström, turiststrateg, Ystad kommun
Charlotta Blom Rudolv, kulturchef, Ystad kommun
Johan Österberg, marknads- och näringslivschef, Ystad kommun
Emma Håkansson, turistchef, Helsingborg stad
Birgitta Killander, kulturutvecklare, Helsingborg stad
Eva-Lotta Bergström, näringsliv- och destinationsutvecklare, Helsingborg stad
Bengt-Åke Kjell, kulturchef, Kristianstad kommun
Ulrika Cedell, kulturutvecklare, Kristianstad kommun
Eva Berglund, turiststrateg, Kristianstad kommun
Catharina Hjalmarsson, kulturutvecklare, Hässleholms kommun
Jenny Segertun, turistchef, Hässleholms kommun
Bjarne Öhring, projektledare utvecklingsstaben, Hässleholms kommun
Göran Nyström, kulturchef, Landskrona kommun
Lars O Petersson, näringslivschef, Landskrona kommun
Helene Steinlein, kulturutvecklare, Båstad kommun
Karin Bengtsson, turistchef, Båstad kommun
Jörgen Flinck, kulturchef, Trelleborgs kommun
Karin Ohrt, utvecklare litteratur, Kultur Skåne
Lena Sundgren-Brorsson, Kultur Skåne
Jane Nilsson, utvecklare kultur och näringsliv, Kultur Skåne
Anja Praesto, projektledare, Västarvet, Västra Götalandsregionen
Johannes Björk, Kultur Lund
Maria Månsson, forskare, Institutionen för Service Management, Lunds universitet
Gunnel Ottersten, Borrby bokby
Tina Olsson, Visit Sweden
Lisa Nyed, konsulent visning och spridning, Film i Skåne
Chris Mathieu, forskare, Lunds universitet
Johan Hermansson, turistchef, Malmö stad
Elisabeth Lundgren, kulturchef, Malmö stad
Katarina Carlsson, utvecklingschef, Kulturförvaltningen, Malmö stad
Eva Krause, utvecklingsledare, Regionförbundet Örebro
Karin Ekebjär, affärsutvecklare besöksnäringen, Regionförbundet i Kalmar län
Kristina Larsson, Leaderhandläggare, Länsstyrelsen Skåne
Sara Claesson, kommunikation- och stabschef Stadsmuseet i Stockholm
Mattias Nylander, näringslivsutvecklare, Regionförbundet i Kalmar län
Ralf Ivarsson, VD Film i Skåne
Mikael Svensson, Filmkommissionär Öresund Film Commission
Daniel Lundqvist, program och filmpedagogisk ansvarig BUFF
Mouhamad Keblawi, festivalchef, Malmö Arab Film Festival

Elzbieta Jasinska Brunberg, festivaldirektör, International Architecture Film Festival in Lund
Pether Lindgren, Music Doc
Johan Barrander, festivalchef, Lund International Fantastic Film Festival
Anette Brejner, chef, The Financing Forum for Kids Content
Anna Alsmark, projektledare, Författarcentrum Syd
Christer Månsson, VD Media Evolution
Gunilla Garro, The Travel Gallery
Erik Robertsson, VD Nordic Game Resources
Sten Selander, senior affärsutvecklare och projektledare
Orvar Säfström, journalist och spelexpert
Anne-Marie Thorell, konsult, Destinationsarenan
Gunnar Carlsson, VD Anagram Film&TV

LITTERATUR OCH KÄLLOR

Litterära resor, Turism i spåren efter böcker, filmer och författare, Carina Sjöholm, 2011

Råd och lärdomar från en filminspelning i Nora, Regionförbundet Örebro 2013

Arnfilmaturism 2006-2008, projektrapport, Anja Praesto, Rogher Selmosson 2008

Kan man sälja Skåne med "Wallanderfilmer"? Värdet av exponering av Skåne genom "Wallanderfilmerna" och deras effekt på besöksnäringen, Cloudberry Communications 2006

Milleniumrapporten, ekonomiska effekter och exponeringsvärdet av Stockholmsregionen i de svenska Milleniumfilmerna, Cloudberry Communications 2011

Regional kulturplan för Skåne 2013-2015, Region Skåne

Strategi för kulturella och kreativa näringar, Region Skåne 2013

Vad Inga Lindström-filmerna gör för Stockholm, Sörmland och Nyköping, Cloudberry Communications 2011

Capitalising on Screen Tourism, The Attraction of Screen Destinations, Euroscreen, Maria Månsson & Lena Eskilsson 2013

En samverkansmodell för filmturism i Sverige, Så maximerar vi effekten, Visit Sweden, Västsvenska turistrådet och Film i Väst 2013

Internetkällor:

Artikel om filmturism: <http://destinationsarenan.se/2013/01/28/fler-an-40-miljoner-resenarer-lat-filmen-styra-resmal-i-fjol-2/>

Artikel om filmturism i Sverige: <http://www.dn.se/resor/sverige/den-svenska-filmkartan/>

Innovationsstrategin för Skåne:

http://www.skane.se/Upload/Webbplatser/Naringsliv/Dokument/IIFS%20Strategi%20Version%20Slutligt%20dokument%20Original%20Version_SV2012-2020.pdf

Artikel om popkulturturism: <http://www.dn.se/kultur-noje/popkulturens-pilgrimer-ritar-om-turistkartan/>

Fotspårsturism Maria Lang filmer:

<http://www.visitnora.se/gora/marialang.4.561d3f89126b997e42180001264.html>

Handbok i filmturism Filmby Arhus/North Sea Screen Partners:

http://www.northseascreen.eu/File/Handbook_Filmtourism_double_1.pdf

Eventstrategi för Öresundsregionen: <http://www.oresundskomiteen.org/wp-content/uploads/2012/06/Strategi-pixi-SW1.pdf>

Internationella exempel på film/fiktionsturism:

<http://www.martincuff.com/introduction-to-film-tourism/>

Sammanställning av filmiska besöksmål i Skåne: <http://film.skane.org/locations>

Trailer med filmer inspelade i området Ystad-Österlen:

www.visitystadosterlen.se/film

En investering för framtiden

EUROPEISKA
UNIONEN
Europeiska
regionala
utvecklingsfonden

Utvecklingsplattformen för besöksnäringen är en samling av Skånes utvecklingsresurser, som ska leda till Tourism in Skånes mål att öka turismomsättningen från 17,8 till 24 miljarder kronor på tre år. Projektet ägs av Näringsliv Skåne samt leds och genomförs av Tourism in Skåne och finansieras av Europeiska Unionen - Europeiska regionala utvecklingsfonden

tourism in skåne

part of business region skåne